

جواب امام به تقرير اول از دور:

حضرت امام می نویسند:

«فیه: أنّ وجود ذی المقدمّة يتوقف على ذات المقدمّة لا بقيد الإیصال، و اتّصافها بالموصليّة يتوقف على وجود ذی المقدمّة، فالموقوف غير الموقوف عليه. و بعبارة أخرى: أنّ صاحب الفصول يدعی أنّ متعلّق الوجوب أخصّ من الموقوف عليه، فلا تكون المقدمّة بقيد الإیصال موقوفا عليها، فلا یرد الدور.»^۱

توضیح:

۱. وجود ذی المقدمه متوقف بر ذات مقدمه است (و نه مقدمه + ایصال)
۲. اما موصليت مقدمه، متوقف است بر وجود ذی المقدمه.
۳. پس آنچه متوقف بر ذی المقدمه است، موصليت مقدمه است و آنچه ذی المقدمه بر آن متوقف است، ذات مقدمه است.
۴. بنابراین طبق نظر صاحب فصول، آنچه واجب است «چیزی نیست که ذی المقدمه بر آن متوقف است» بلکه همان است به اضافه قيد ایصال.

ما می گوئیم:

۱. ما حصل فرمایش امام آن است که طبق نظر صاحب فصول ملاک وجوب مقدمه «توقف ذی المقدمه بر آن» نیست بلکه ملاک وجوب مقدمه عبارت است از «توقف ذی المقدمه بر آن + ایصال به ذی المقدمه». و چون ذی المقدمه به ذات متوقف است و ایصال به ذی المقدمه بر ذی المقدمه، لذا دور پیش نمی آید.
۲. همین مطلب مورد نظر برخی دیگر از بزرگان نیز واقع شده است:

«فلان قيد الإیصال لم يؤخذ مقوما للمقدمية، و انما أخذ مقوما للواجب الغيری، اما المقدمّة فهی ذات العمل، و عليه فلا دور، لأن ما يتوقف على الواجب النفسی هو الواجب الغيری بما هو كذلك لا

۱. مناهج الوصول إلى علم الأصول، ج ۱، ص ۳۹۲.

المقدمة، و ما يتوقف عليه الواجب النفسى هو ذات العمل بلا حيثية وجوبه الغيرى.»^۱

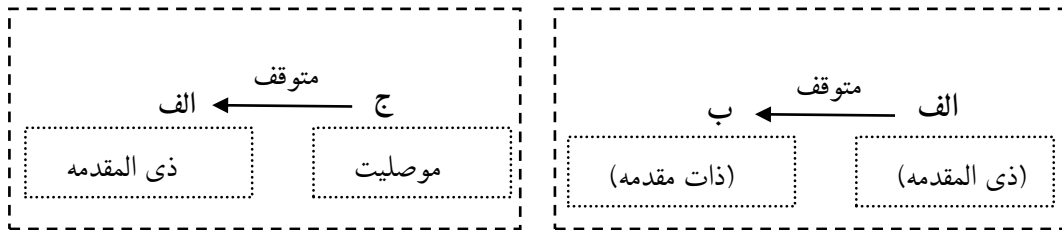
توضیح:

۱. مقدمه بودن یک مقدمه، متوقف بر موصله بودن آن نیست.
۲. پس موصله بودن مقوم مقدمیت آن نیست بلکه مقوم وجوب غیرى مقدمه است.
۳. پس دور لازم نمی آید چراکه: آنچه متوقف است بر ذی المقدمه (واجب نفسی)، «مقدمه + موصله بودن» است و آنچه واجب نفسی بر آن متوقف است، «ذات مقدمه» است.

ما می گوئیم:

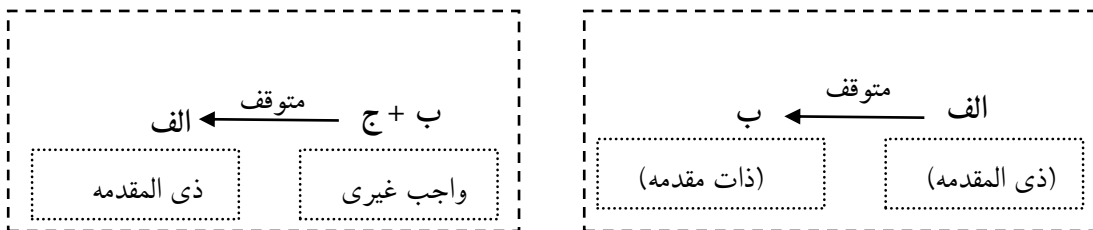
ما حصل فرمایش ایشان و تفاوت کوچک آن با سخن امام را در ضمن این مثال بیان می کنیم:

کلام امام:

آنچه واجب غیرى است ← ج + ب

کلام منتقى الاصول:

روشن است که کلام این دو بزرگوار، از مشکل دور مبرى است، چراکه:

۱. منتقى الأصول، ج ۲، ص ۲۹۶.

اگر «ب» (مقدمه) نباشد، «الف» (ذی المقدمه) نمی شود ولی بعد از تحقق «الف»، «ج» (موصلیت) محقق می شود و سپس ما می توانیم مفهوم انتزاعی مرکب «ب+ج» (مقدمه موصله) را پدید آوریم. توجه شود که در این صورت ممکن است اشکال مرحوم آخوند جاری شود که این سخن به معنای آن است که وجود ذی المقدمه لازم است تا بتوانیم مقدمه موصله را انتزاع کنیم؛ ولی این اشکال دور نیست.

